

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ประวัติวัดป่าเหมือด

วัดป่าเหมือดเป็นวัดโบราณเก่าแก่ สร้างขึ้นเมื่อใด ใครเป็นผู้สร้าง ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ทราบแต่เพียงว่าวัดนี้เดิมชื่อ "วัดหัวฝาย" เนื่องจากตัววัดอยู่ใกล้กับตัวฝายน้ำล้น โดยตั้งอยู่บนฝั่งระหว่างสบห้วยหาญและลำน้ำกุน วัดหัวฝายเดิมอยู่ห่างจากวัดป่าเหมือดในปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 300 เมตร เป็นศรัทธาของบ้านดินตอกและบ้านหัวน้ำ ในอดีตเมื่อถึงฤดูน้ำหลากในปีหนึ่งได้เกิดน้ำท่วมบริเวณวัดและได้พัดพาเอาวัดและอารามไป แต่ก็ยังมีพระรูปหนึ่งชื่อว่าพระโลก ได้เก็บพระพุทธรูปไม้หน้าตักกว้าง 17 นิ้ว สูง 14 นิ้ว ไว้ได้ จึงอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่อารามชั่วคราวใกล้บ้านหัวน้ำ (บ้านร้าง) ติดกับฝายน้ำกุน ก็ถูกน้ำกุนเซาะอีกชาวบ้านจึงได้ย้ายอารามมาที่นาดอย แต่พื้นที่ก็ยังไม่เหมาะสมกับการตั้งวัด เนื่องจากวัดไม่สมควรอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านหัวน้ำ ในขณะที่เดียวกันทางบ้านดินตอกเริ่มมีผู้คนอาศัยอยู่มากขึ้นชาวบ้านจึงได้ย้ายวัดขึ้นมาอยู่ในบ้านดินตอกปัจจุบัน

ดังนั้นในปีพุทธศักราช 2390 พระครูบาจิณา ศิลสุทโธ พร้อมกับหนานพรหม ชราภก จึงนำราษฎรมาถางต้นเหมือด พอถางเสร็จก็ทำการสร้างวัด สร้างวิหารไม้ กุฏิน้ำ และได้เปลี่ยนชื่อจากวัดหัวฝายมาเป็น วัดป่าเหมือด (ชาวบ้านเรียกว่าวัดสันป่าเหมือด) ปัจจุบันวัดป่าเหมือดเป็นศรัทธาของบ้านหัวน้ำ บ้านดินตอกและบ้านฝาย ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแต่ก็อยู่ที่สูงกว่าบ้านฝาย โดยอยู่ห่างจากทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นระยะทางที่ใกล้เคียงกัน

ต่อมาในปี 2395 ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างวิหาร (หลังใหญ่) ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปไม้ที่ได้จากบ้านหัวฝาย ในปี 2486 ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างโบสถ์ (หลังเล็ก) ขึ้นมาอีก 1 หลัง จนถึงสมัยของพระครูสุภัทรนันทคุณ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้รื้อวิหารเดิม แล้วทำการสร้างวิหารใหม่ในปี พ.ศ 2516 เสร็จเมื่อพ.ศ 2521 ปัจจุบันกุฏิน้ำเหลือเพียงเสาไว้เท่านั้น

สันนิษฐานว่าวัดหัวฝายคงมีอายุประมาณกว่า 200 ปี ดังนั้นพระพุทธรูปไม้ที่ได้จากวัดหัวฝายก็คงจะมีอายุประมาณ 200 ปี เช่นกัน

ประวัติโรงเรียนไตรประชาวิทยา

โรงเรียนไตรประชาวิทยาเดิมชื่อโรงเรียนบ้านดินตอก จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ 2482 เนื้อที่ประมาณ 4 ไร่เศษ อยู่ในเขตธรณีสงฆ์ (ในวัดป่าเหมือดปัจจุบัน) ลักษณะอาคาร

เรียนเป็นแบบชั่วคราว ฝาขัดแตะ มุงด้วยหญ้าคา โด่ะม้านั่งฝังกับดิน เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2482 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 93 คน ชาย 34 คน หญิง 59 คน โดยมีนายทองคำ มงคล เป็นครูใหญ่ ทั้งนี้พระยาวิชาวฑูตารโ เจ้าอาวาสวัดป่าเหมือดเป็นผู้อนุญาตให้ใช้ที่ดินสำหรับปลูกสร้างอาคารเรียน และมีนายพรหมมินทร์ ยั่งยืน ผู้ใหญ่บ้านดินตงและนายศรีวงศ์ ช่างเหล็ก ผู้ใหญ่บ้านหัวน้ำ เป็นผู้ให้การสนับสนุน (จากคำบอกเล่าครูในโรงเรียนและผู้อาวุโสในหมู่บ้านหัวน้ำเล่าว่า ในการก่อสร้างโรงเรียนในสมัยนั้นแทบจะไม่ได้ใช้งบประมาณจากหลวงเลย ทุกคนในหมู่บ้านที่มีลูกหลานเรียนหนังสือจะมาช่วยกันทั้งอาหารการกิน และแรงงานตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างทุกชนิด จนงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชน)

ซึ่งต่อมาทางโรงเรียนก็ได้รับงบประมาณจากทางราชการมาสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติมอีกหลายหลังรวมทั้งได้รับงบประมาณจากทางสภาตำบลในสมัยเงินผัน มาช่วยสร้างอาคารที่จำเป็นเพิ่มเติมอีก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2526 ทางโรงเรียนไตรประชาวิทยาได้รับการพิจารณาให้รื้ออาคารเรียนทั้งหมดจากที่ตั้งเดิมไปสร้างใหม่ในที่ดินที่ติดกับถนนสายปัว-ศิลาเพชร-บ่อเกลือ ด้วยเหตุผลสนับสนุนคือ

1. สถานที่ตั้งโรงเรียนเดิมคับแคบ ขยายต่อไปไม่ได้
2. จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น ทำให้สถานที่ไม่พอในการจัดการเรียนการสอน
3. สถานที่ตั้งเดิมอยู่ในเขตธรณีสงฆ์ โรงเรียนไม่มีสิทธิในที่ดิน ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณเป็นค่ารื้อย้าย ครั้งนี้ 538,000 บาท (ห้าแสนสามหมื่นแปดพันบาทถ้วน) และได้ทำการรื้อย้ายเมื่อเดือนมิถุนายน 2526 เสร็จสิ้นการรื้อย้ายเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2526 (ในการรื้อย้ายโรงเรียนครั้งนี้ ก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านทุกฝ่าย แม้แต่ทางเจ้าอาวาสวัดป่าเหมือดเองยังได้อนุญาตให้ผู้ที่มาช่วยทำงานในครั้งนี้ นำเอาปลาที่เลี้ยงไว้ในวัดให้ทุกคนประกอบอาหารกินกัน จากคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า งานสร้างโรงเรียนครั้งนี้หมดปลาไป 1 บ่อ)

ในปัจจุบันทางโรงเรียนยังได้รับการสนับสนุนจากชุมชนโดยได้รับเงินกองทุนจากผู้มีจิตศรัทธา จำนวน 2 ท่านในการดำเนินงานจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยการนำเอาดอกผลเข้าสู่กองทุนเป็นปี ๆ ไป คือ

1. คุณปกรณ์ โยธินพนาเวช (ลูกเขยของพ่อเจริญ โวทาน ผู้อาวุโสบ้านดินตง) บริจาคเงินจำนวน 180,000 บาท (หนึ่งแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)
2. พระครูสุภัทรคุณ (เจ้าอาวาสวัดป่าเหมือด เจ้าคณะตำบลศิลาแลง) ก่อตั้งกองทุน

“สุภัทโทภิกขุ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาดอกผลมาเป็นทุนให้กับเด็กนักเรียนในแต่ละปี มีกองทุนหมุนเวียนขณะนี้ประมาณ 100,000 (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

การดำรงอยู่ของโรงเรียนไตรประชาวิทยาในปัจจุบันดำรงด้วยคณะกรรมการโรงเรียนเป็นผู้ให้ความอุปการะ ช่วยเหลือ สนับสนุน และให้ค่าปรึกษาหารืออยู่ตลอดเวลา โดยทางโรงเรียนได้คัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการโรงเรียนในปีการศึกษา 2541 นี้ จำนวน 15 คน (อนันต์ ตาคำ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนไตรประชาวิทยา, สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2541)

เครือข่ายองค์กรป่าชุมชน

เครือข่ายองค์กรป่าชุมชนศิลาแลง เป็นองค์กรที่ประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลศิลาแลง ร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาสภาวะวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะน้ำและป่า เป็นองค์กรเครือข่ายระดับตำบล อันประกอบด้วย

1. องค์กรป่าชุมชนบ้านเฮี้ย
2. องค์กรป่าชุมชนบ้านศาลา
3. องค์กรป่าชุมชนบ้านดอนไชย
4. องค์กรป่าชุมชนบ้านดินดก
5. องค์กรป่าชุมชนบ้านหัวน้ำ
6. องค์กรป่าชุมชนบ้านหัวดอย
7. องค์กรป่าชุมชนบ้านฝาย

วิวัฒนาการ ความสัมพันธ์ของป่าไม้กับชุมชน

ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านในตำบลศิลาแลง ตั้งอยู่บนที่ราบติดกับเชิงเขาตอยภูคา ซึ่งปกคลุมด้วยป่าเบญจพรรณอันเป็นต้นน้ำของลำห้วยขนาดเล็กที่ไหลผ่านหล่อเลี้ยงการเกษตรของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะอาศัยน้ำจากลำห้วยที่มีต้นกำเนิดจากป่าดิบ ในการทำนาตามพื้นที่ราบแคบ ๆ ตามหุบเขาทำให้ชุมชนศิลาแลงมีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของการดำรงชีวิตที่ผูกพันแนบแน่นกับป่ามาก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่าก็ไม่ได้ราบเรียบและหยุดนิ่งเสมอไปหากมีปัญหาการต่อสู้กับความผันแปรของธรรมชาติและ ความขัดแย้งทางสังคม เพราะชุมชนมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นเอกเทศแต่ต้องสัมพันธ์กับสังคมภายนอกทั้งกับชุมชนอื่น ๆ ในท้องถิ่นตลอดจนต้องข้องเกี่ยวกับรัฐและตลาด ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองชาวบ้านก็ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของความสัมพันธ์ของตนกับป่าอยู่ตลอดเวลาซึ่งแสดงออกในรูปของแรงกดดันที่มีต่อป่า การศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของป่าไม้กับชุมชนศิลาแลงจึงแบ่งออกเป็นช่วง ๆ กล่าวคือ

ช่วงป่าอุดมสมบูรณ์ (ก่อน ปี 2490) การตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อ ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ 2 ผังแม่น้ำกวนและตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ลำห้วยเช่นที่ห้วยหาญภูมิปัญญการเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนของชาวไทลื้อ จะเลือกพื้นที่ใกล้น้ำก่อน เพราะต้องอาศัยน้ำในการทำการผลิต เพื่อยังชีพ

ช่วงเวลานี้ป่ามีสภาพสมบูรณ์ มีต้นไม้ใหญ่ ๆ จำนวนมากเช่น ไม้เหียง ไม้เบงกานะ ประดู่ สัก ตะเคียน ไม้ตีนเป็ดและไม้ซ้อ เป็นต้น มีคำบอกเล่าของผู้สูงอายุว่า “แต่ก่อนมองป่าออกนอกบ้าน มองผ้อยอดไม้ เป็นป่าเป็นเขาเต็มไปหมด” (สัมภาษณ์ พ่อกำนันเมืองดี ปรีดาวงศ์ อดีตกำนันตำบลศิลาแลง อายุ 81 ปี) หมายถึง สภาพของป่าเมื่อนั่งอยู่ในบ้านเมื่อมองมานอกบ้านมองเห็นแต่ต้นไม้จำนวนมากปกคลุม มองไม่ทะลุต้นไม้ออกไปได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและพื้นที่ป่าในยุคนี้มีพื้นที่ป่าติดกับบริเวณบ้านหรือหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับป่ามีสูงมาก มีคำกล่าวว่า “มีข้าวอย่างเดียวก็พอกับข้าวไปหาเอาในป่า” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในป่าเป็นแหล่งมีอาหารที่หาง่ายและอุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินชีวิต เช่นทางตรงจากการหาอาหารจากป่า พืช ผัก เห็ดต่าง ๆ หน่อไม้ และผลไม้ป่า เช่น พอกมะไฟป่า มะแคว้น มะขามป้อม มะม่วง และลิ้นจี่ป่า ป่าที่ลึกเข้าไปอาจจะพบเห็นหมาป่า หมูป่า ไก่ป่า เก้ง หรือตัวใหญ่ ซึ่งจะถูก

ลำเนื้อเป็นอาหารต้นน้ำลำธารมีกุ้ง หอย ปู ปลาจากลำห้วยหินลับ ห้วยหินต้อย ห้วยหาญ และ ห้วยกุน เมื่อยามต้องซ่อมแซมบ้าน หรือแต่งงาน แยกเรือนมาสร้างใหม่ ไม้เหียง ไม้เบาะ ไม้แฉะ ไม้ ประดู่ ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้ตีนเป็ด และไม้ซ้อ สามารถเลือกตัดใช้ข้างนำมาทำยุ่งจางข้าว คอก สัตว์ รั้วบ้าน เกวียน คราด คันไถ ตลอดจนเครื่องมือพวกถาดไม้สำหรับนวดข้าวเหนียว ครกตำข้าว กี ทอผ้า บ้างก็จักตอกสานไม้ไผ่เป็นตะกร้า เพื่อเป็นหมวดหรือขั้วปอสาทำเชือกผูกวัว ควาย ฯลฯ และที่สำคัญป่าเป็นแหล่งเก็บไม้ฟืน ไม้แห้งใช้หนึ่งข้าว ต้นผัก ต้มแกง และเป็นเชื้อเพลิงให้ความอบอุ่นภายในครอบครัว ใครเจ็บป่วยไม่สบาย หรือเป็นไข้เล็ก ๆ น้อย ๆ สมุนไพรรักษาแบบพื้นบ้านยังมีให้หา เจ็บเฒ่า ต้นเป้าน้อย หรือเต่าลื้อ นำมาต้ม สตรีอยู่ไฟหลังคลอดลูกใช้ใบต้นตาลเหลืองแก้ โรคดีซ่าน

ชุมชนไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่ ปลุกฝ้ายแล้วเก็บดอกมาปั่นมาสาวกรอเป็นเส้นแล้ว ทอเป็นผืนผ้าด้วยกี่เมือง ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าฝ้ายนุ่งห่ม หากต้องการสีสันทึบก็เก็บเปลือกใบรากไม้มา ใช้ย้อมสี ใบต้นครามป่าจะให้สีดำหรือกรมท่า รากต้นสักให้สีส้ม หรือใช้ครั้งผสมยอดมะขามป้อม จะให้สีแดงเป็นต้น ซึ่งวิถีชีวิตในด้านนี้ก็หนีไม่พ้นต้องพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า เช่นกัน นอกจาก นั้นชาวบ้านยังเก็บผลผลิตจากป่าไปแลกเปลี่ยนสินค้าที่พ่อค้าวัวต่างที่บรรทุกสินค้ามาขายในหมู่บ้าน โดยเร่ขายไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ (สัมภาษณ์ พชจัต เชียงหนุ่นอดีตผู้ใหญ่บ้านฝ่าย ธันวาคม 2540) แสดงให้เห็นว่าผลผลิตจากป่ามีความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต

ประชาชนในตำบลศิลาแลงและใกล้เคียงได้รับประโยชน์จากป่าทุกกลุ่ม เช่น เป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค แหล่งเชื้อเพลิง แหล่งวัสดุก่อสร้าง และแหล่งอาหาร แหล่งยารักษาโรค เป็นต้น ทุกกลุ่มมองป่าในฐานะที่เป็นเรื่องของกิจการดำรงชีวิต ไม่มองป่าเป็นแหล่ง รายได้

กฎระเบียบและโครงสร้างคณะกรรมการป่าศิลาแลง

ด้วยพื้นที่ตั้งของตำบลศิลาแลง มีเขตติดต่อกับภูเขา ป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธารของตำบลประกอบกับราษฎรส่วนใหญ่ในตำบลมีอาชีพในการเกษตร จำเป็นต้องอาศัยน้ำ ในการประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ตลอดปี ดังนั้นน้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญอันดับหนึ่งในการ ยังชีพของราษฎร การที่แหล่งน้ำจะอุดมสมบูรณ์อยู่ได้นั้น ก็ต้องอาศัยป่าไม้ ทางสภาตำบลศิลา

แลง ได้เห็นความสำคัญ ความจำเป็นและได้ตระหนักในเรื่องนี้จึงได้มีการรณรงค์รักษาป่าไม้มา ด้วยดีเสมอมา แต่ยังมีข้อบกพร่องที่สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

เพื่อให้การรักษาป่าไม้ของตำบลศิลาแลงเป็นไปอย่างได้ผลสูงสุด ทางสภา ตำบลศิลาแลงจึงได้ร่างระเบียบว่าด้วยการรักษาป่าไม้ของตำบลขึ้น ทั้งนี้เพื่อรวบรวมระเบียบ ข้อ ตกลงวิธีการต่าง ๆ ในการรักษาป่าไม้ของตำบลไว้เป็นแนวในการปฏิบัติต่อไป

จากตอนต้น "ระเบียบสภาตำบลศิลาแลงว่าด้วยการรักษาป่าไม้ ปี พ.ศ. 2532 " ที่ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ณ วันที่ 6 เมษายน 2532 ที่ออกมารองรับอำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการรักษาป่าไม้และต้นน้ำลำธาร" ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในระดับตำบล มีกำหนดเป็นประธาน มีผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเป็นกรรมการในระดับหมู่บ้านมีคณะกรรมการ ตรวจป่าจำนวน 3 คน ซึ่งแต่งตั้งโดยผู้ใหญ่บ้าน มีวาระ 1 ปี ส่วนคนเฒ่าคนแก่ ผู้ทรงคุณวุฒิก็ เป็นที่ปรึกษาคอยชี้แนะและถ่ายทอดประสบการณ์

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการระดับตำบล

รักษากฎระเบียบนี้ ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมในตำบลศิลาแลงและตำบลใกล้เคียงเสนอรายชื่อบุคคลในหมู่บ้านของตน 3 คน ให้ประธานฯ เพื่อร่วมเป็น "คณะกรรมการ ตรวจป่า" ของตำบล ตลอดจนเปลี่ยนแปลงบุคคลในหมู่บ้านของตนในกรณีที่ไปปฏิบัติ งานได้ พิจารณาการขอใช้ไม้ของตำบล กำหนดใหม่ได้รายละเอียด 3 ด้าน ต่อ 1 หมู่บ้าน ใน 1 เดือน จะ อนุญาตได้ไม่เกิน 3 หมู่บ้านในการประชุมแต่ละครั้ง ไม่เกินหมู่บ้านละ 1 รายและคอยติดตามดูว่า ผู้ขอนั้นนำไปสร้างหรือซ่อมบ้านเรือนตามที่ขอหรือไม่

4. มีอำนาจจัดการผู้ละเมิดมติของสภาตำบลเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรป่าไม้ การยึดของ กลางเข้าส่วนรวม การปรับไหมซึ่งไม่เกินต้นละ 1,500 บาท ตลอดจนการนำส่งเจ้าหน้าที่ทาง ราชการดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ซึ่งเงินที่ได้รับจากการปรับไหมทุกครั้งส่วนหนึ่งจะเป็นเงิน สมนาคุณแก่ผู้ให้ข้อมูลในการลักลอบตัดไม้ ในกรณีที่ข้อมูลเป็นจริงและทาง คณะกรรมการฯ ได้ ลงโทษผู้กระทำผิดไปแล้ว ส่วนที่เหลือเข้ากองทุนของสภาตำบล

5. แก้ไขเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงระเบียบฯ นี้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ตามความ เหมาะสมโดยในที่ประชุมสภาตำบล แต่ต้องมีเสียงสนับสนุนอย่างน้อย 2 ใน 3 ของผู้เข้าร่วม ประชุม

6. ประธานสภาตำบลเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานระหว่างตำบล คณะกรรมการตรวจป่า กับส่วนราชการ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรักษาป่า

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจป่า

1. ออกปฏิบัติงานตรวจการตัดไม้ทำลายป่า เดือนละ 2 ครั้ง หรือตามที่ประธานสภาตำบลจะเห็นสมควร
2. การออกตรวจจะกระทำเป็น 2 สาย คือสายที่ 1 สายขุนห้วยหาน ห้วยตอย ห้วยหินลับ ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของบ้านเฮี้ย บ้านดอนไชย บ้านศาลา บ้านฝาย โดยมีผู้ใหญ่ผ่อง ทิฆมาวงศ์ เป็นหัวหน้าคณะ สายที่ 2 สายน้ำกุน ห้วยผาจาน ห้วยผีบ้า ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของบ้านหัวน้ำ บ้านดินตอก บ้านห้วยตอย โดยมีผู้ใหญ่ป่วน ทิฆมาวงศ์ เป็นหัวหน้าคณะ
3. การออกตรวจป่าในแต่ละครั้งจะมีการนัดหมายแบ่งงานและเห็นตื้อก่อนออกปฏิบัติงานทุกครั้ง โดยให้ผู้ที่จะไปปฏิบัติงานไปรวมกันที่บ้านประธานสภาตำบล
4. คณะกรรมการตรวจป่าจะได้รับการคุ้มครอง รับผิดชอบจากคณะกรรมการสภาตำบล ขณะที่ออกปฏิบัติงานในทุกกรณีและได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน
5. ถ้าคณะกรรมการตรวจป่าท่านใดมีเหตุอันตรายเป็นภัยถึงแก่ชีวิต ทางสภาตำบลฯ ยินดีจัดเงินสงเคราะห์ให้แก่ครอบครัวเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาทในกรณีที่ท่านใดประสบอุบัติเหตุ หรือได้รับบาดเจ็บขณะที่ปฏิบัติงานตรวจป่า ทางสภาตำบลจะพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามควรแก่กรณี
6. หมู่บ้านใดที่ไม่ให้ความร่วมมือและไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้ สภาตำบลมีมาตรการลงโทษไว้ดังนี้

-ว่ากล่าวตักเตือน แล้วให้จัดคนไปเพิ่มในคราวต่อไป

-ปรับเป็นเงินเข้าสภาตำบล จากผู้ใหญ่บ้านบ้านนั้น ครั้งละ 100 บาท/คน/วัน

-ถ้ายังไม่เชื่อฟังทางสภาตำบลจะพิจารณาตัดสิทธิในการขอใช้ไม้ในหมู่บ้าน

นั้นต่อไป

สิทธิของชาวบ้านในการขอใช้ประโยชน์และดูแลป่าของชุมชน

1. สามารถเก็บเห็ด หน่อไม้ ของป่า สมุนไพร ไม้ฟืน ตลอดจนไม้ใช้สอยในครัวเรือน
2. สามารถแจ้งขอใช้ไม้จากสภาตำบล เพื่อนำมาทำการปลูกสร้างหรือซ่อมแซมบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของตน โดยมีหนังสือแจ้งผ่านผู้ใหญ่บ้านสู่คณะกรรมการสภาตำบล เพื่อพิจารณาเห็นควรในที่ประชุมคณะกรรมการสภาตำบลในแต่ละครั้ง
3. ผู้ได้รับการอนุญาตใช้ไม้ไปแล้ว จะต้องดำเนินการปลูกไม้ทดแทนไม้เดิมอย่างน้อยในอัตราส่วน 5 ต้น ต่อ 1 ต้น
4. หากมีความประสงค์จะขึ้นไปตัดไม้-เผาถ่าน ต้องปรึกษาหารือกับประธานสภาตำบล ก่อนทุกครั้งที่จะดำเนินการ มิฉะนั้นอาจถูกลงโทษตามระเบียบ
5. คอยเป็นหู เป็นตาช่วยกันดูแลป่า หากพบเห็นการลักลอบตัดไม้ให้แจ้งคณะกรรมการ

และจากการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ทางสภาตำบลได้กลายเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชน จึงทำให้องค์กรรักษาป่าศิลาแลง มีการเปลี่ยนแปลง กฎ ระเบียบ ปฏิบัติใหม่ แต่ก็ยังคงมีการจัดการโดยคณะกรรมการ ชุดเดิม อำนาจหน้าที่และบทบาท ยังคงเน้นการมีส่วนร่วม เช่นเดิม ดังนี้

ระเบียบองค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง ว่าด้วยการรักษาป่า ปี พ.ศ 2541

ด้วยที่ตั้งของตำบลศิลาแลง มีเขตติดต่อกับภูเขา ป่าไม้ อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ของตำบล ประกอบกับราษฎรส่วนใหญ่ของตำบล มีอาชีพเกษตรกร จำเป็นต้องอาศัยน้ำในการประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ตลอดปี ดังนั้น น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญอันดับหนึ่ง ในการยังชีพของราษฎร การที่แหล่งน้ำจะอุดมสมบูรณ์อยู่ได้นั้น ต้องอาศัยป่าไม้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง ได้เห็นความสำคัญ ความจำเป็น และได้ตระหนักในเรื่องนี้ จึงได้มีการรณรงค์รักษาป่าไม้ด้วยดีเสมอมา แต่ก็มีข้อบกพร่อง ที่สมควรได้รับการปรับปรุง แก้ไขให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น เพื่อให้การรักษาป่าไม้ของตำบล เป็นไปอย่างได้ผลสูงสุด ทางสภาองค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง จึงได้ร่างระเบียบว่าด้วย การรักษาป่าไม้ของตำบลขึ้น ทั้งนี้เพื่อรวบรวมระเบียบ ข้อตกลง วิธีการต่าง ๆ ในการรักษาป่าไม้ของตำบล ไว้เป็นแนว ในการปฏิบัติ ดังนี้

- ข้อ 1. ระเบียบนี้ให้ใช้ชื่อว่า "ระเบียบการรักษาป่าไม้องค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง"
- ข้อ 2. ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่ วันที่ออกกระเบียนนี้เป็นต้นไป
- ข้อ 3. คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลงทุกคน มีหน้าที่ช่วยกันรักษา ระเบียบนี้ ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ในตำบลศิลาแลงและตำบลใกล้เคียง สืบไป
- ข้อ 4. การรักษาป่าไม้ของตำบล เป็นหน้าที่โดยตรง ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน ในรูปคณะกรรมการ
- ข้อ 5. ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน มีหน้าที่เสนอชื่อบุคคลในหมู่บ้านของตน ให้ประธาน สภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อร่วมเป็น "คณะกรรมการตรวจป่า" ของตำบล ตลอดจนเปลี่ยนแปลงบุคคล ในหมู่บ้านของตนในกรณีที่ไม่สามารถไปปฏิบัติงานได้
- ข้อ 6. คณะกรรมการตรวจป่า จะออกปฏิบัติงาน ตรวจการตัดไม้ ทำลายป่า เดือนละ 2 ครั้ง หรือตามที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะเห็นสมควร
- ข้อ 7. การออกตรวจป่าจะกระทำเป็น 2 สาย คือ
 - สายที่ 1 สายขุนห้วยหาน ห้วยต้อย ห้วยหินลับ ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ของบ้านเฮี้ย บ้านดอนไชย บ้านศาลา บ้านฝาย โดยมี นาย เฉลียว ชาคำ เป็นหัวหน้าคณะ
 - สายที่ 2 สายน้ำกุ่ม ห้วยหาน ห้วยผีบ้า ให้อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบ ของ บ้านหัวน้ำ บ้านตีนตก ห้วยดอย น้ำแป้น ห้วยสะนาว ปากกลาง โดยมีนายผ่อง ทีฆาวงศ์ เป็นหัวหน้า คณะ
- ข้อ 8. การออกตรวจป่าในแต่ละครั้ง จะมีการนัดหมาย แบ่งงาน เห็นชื่อ ก่อนการออก ปฏิบัติงานทุกครั้ง โดยให้ผู้ที่จะออกไปปฏิบัติงาน ไปรวมกันที่บ้านประธานสภาองค์การบริหาร ส่วนตำบลศิลาแลง (บ้านฝาย)
- ข้อ 9. คณะกรรมการตรวจป่า จะได้รับการคุ้มครอง รับผิดชอบจากสภาองค์การบริหาร ส่วนตำบลศิลาแลง ขณะที่ออกปฏิบัติงานในทุกกรณี
- ข้อ 10. ถ้ากรรมการตรวจป่าที่ใดมีอันตราย ถึงแก่ชีวิต ทางสภาองค์การบริหารส่วน ตำบลศิลาแลง ยินดีจัดเงินสงเคราะห์ให้แก่ครอบครัว เป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท (หนึ่งหมื่น บาท) มติที่ประชุมครั้งที่ 2/2541 แก้เป็น จากหมู่บ้านละ 1,000 (หนึ่งพันบาท)
- ข้อ 11. กรรมการตรวจป่าท่านใด ที่ประสบอุบัติเหตุ ได้รับบาดเจ็บ ขณะที่ปฏิบัติงาน ตรวจป่า ทางสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ตามควรแก่กรณีไป

ข้อ 12. หมู่บ้านใดที่ไม่ให้ความร่วมมือ และไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีมาตรการลงโทษไว้ดังนี้

- ว่ากล่าวตักเตือน แล้วให้จัดคนไปเพิ่มในคราวต่อไป
- ปรับเป็นเงิน เข้าสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จากผู้ใหญ่บ้านนั้น คนละ 100 บาท ต่อคน ต่อวัน
- ถ้ายังไม่เชื่อฟัง ทางสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะพิจารณาตัด สิทธิในการขอใช้ไม้ ของหมู่บ้านนั้นต่อไป

ข้อ 13. ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อ ประสานงานระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการตรวจป่า กับส่วนราชการ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการรักษาป่า

ข้อ 14. ราษฎรในพื้นที่ตำบลศิลาแลง ทุกคน มีสิทธิที่จะแจ้งใช้ไม้จากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำมาทำการปลูกสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของตน โดยมีหนังสือแจ้งใช้ไม้ผ่านผู้ใหญ่บ้าน สู่คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล พิจารณาเห็นควรในที่ประชุมคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละครั้งไป

ข้อ 15. การพิจารณาแจ้งการใช้ไม้ ขององค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง กำหนดใหม่ได้รายละเอียด 3 ท่อน ต่อ 1 หมู่บ้าน ใน 1 เดือน

ข้อ 16. ผู้ที่ฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติ ตามระเบียบขององค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง จะได้รับโทษ ดังนี้

- ปรับไม่เกิน ต้นละ 3,000 บาท (สามพันบาท)
- ถ้าผู้ฝ่าฝืนไม่ยอมตามวรรคแรก สภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะดำเนินเรื่องตามกฎหมายต่อไป

ข้อ 17. ผู้ที่สามารถให้ข้อมูล ในการลักลอบตัดไม้แก่คณะกรรมการได้ ถ้าข้อมูลมีจริง และทางคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ลงโทษผู้กระทำผิดไปแล้ว ทางสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะจัดเงินสมนาคุณ ให้ครั้งหนึ่ง ของราคาทรัพย์สินที่ประเมินได้

ข้อ 18. ผู้ที่แจ้งใช้ไม้ไปแล้ว จะต้องทำการปลูกไม้ทดแทนไม้เดิม อย่างน้อยในอัตราส่วน 5 ต้น ต่อ 1 ต้น

ข้อ 19. ราษฎรที่มีความประสงค์ จะขึ้นไปตัดฝืน - เผาถ่าน ทุกครั้ง จะต้องปรึกษาหารือ กับ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อนทุกครั้ง ที่จะดำเนินการ มิฉะนั้นอาจถูกลงโทษ ตามระเบียบข้างต้นด้วย

ข้อ 20. เงินที่ได้รับจากการปรับทุกครั้ง จะคิดเข้าเป็นเงินของสภาองค์การบริหารส่วน ตำบล 1 ส่วน และอีก 2 ส่วน จะมอบให้เป็นของกรรมการที่ตรวจพบ

ข้อ 21. ระเบียบนี้อาจได้รับการแก้ไข เพิ่มเติม เปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ สถานการณ์ ได้ตามความเหมาะสม ในที่ประชุมคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ ต้องมีเสียงสนับสนุน อย่างน้อย 2 ใน 3 ของผู้ที่เข้าร่วมประชุม

ประกาศ ณ. วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ 2541

ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของหมู่บ้านหัวน้ำ

เพื่อออกเป็นกฎระเบียบของหมู่บ้านทุกปี เช่น ในปี พ.ศ. 2540 ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้สรุปกฎระเบียบของหมู่บ้านออกมา ดังนี้

ในหมู่บ้านต้องจัดการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย หากผู้ใดขาดประชุม ให้ทำงานพัฒนาหมู่บ้านทดแทน 2 วัน ต่อ 1 ครั้ง

1. การประชุมทุกหลังคาเรือนต้องส่งสมาชิกเข้าร่วมประชุม หลังคาเรือนละ 1 คน
2. บุคคลใดสร้างความแตกแยก ความสามัคคีในหมู่บ้าน ปรับรายละ 500 บาท
3. ผู้ใดขาดการพัฒนาหมู่บ้าน จะต้องถูกปรับครั้งละ 100 บาท
4. บุคคลใดยิงปืนภายในหมู่บ้าน หรือในชุมชน โดยไม่มีเหตุผลอันควร จะต้องถูกปรับครั้งละ 500 บาท
5. บุคคลใดหมิ่นประมาทบุคคลอื่น ทำให้เสียชื่อเสียงเกียรติยศวงศ์ตระกูล จะต้องถูกปรับครั้งละ 500 บาท
6. บุคคลใดลักเล็กขโมยน้อย หรือลักทรัพย์ของผู้อื่น จะต้องถูกปรับครั้งละ 500 บาท
7. บุคคลใดทะเลาะวิวาท หรือก่อความวุ่นวาย ในงานมหรสพหรืองานประเพณีต่าง ๆ ทำให้เกิดความเสียหาย บุคคลนั้นจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย หรือถูกปรับตั้งแต่ 500 ถึง 10,000 บาท
9. บุคคลใดจับปลาในบ่อสาธารณะของหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาต จะต้องถูกปรับครั้งละ 1,500 บาท
10. บุคคลใดดื่มสุราหรือเล่นการพนันในงานศพ จะต้องถูกปรับครั้งละ 500 ถึง 1,000 บาท
11. การจัดงานมงคลต่าง ๆ หรือการใช้เครื่องเสียง หรือการใช้เครื่องเสียง โดยการจำกัดเวลาให้ไม่เกินเวลา 21.00 น. หากฝ่าฝืน จะต้องถูกปรับครั้งละ 500 ถึง 1,000 บาท
12. ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2540 นี้ เป็นต้นไป

โดยที่ระเบียบนี้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้ประกาศให้ชาวบ้านทราบในที่ประชุมแล้ว ยังได้เขียนกฎระเบียบนี้ติดไว้ ณ อาคารหอประชุมประจำหมู่บ้านเป็นการถาวรอีกด้วย

กฎระเบียบของศูนย์สถิติการตลาด

1. สมาชิกเป็นชาวบ้าน หัวน้ำ ตีนตก และดอนไชย
2. อายุตั้งแต่ 15-17 ปี
3. สมาชิกต้องถือหุ้น หุ้นละ 65 บาท ไม่จำ กัดหุ้น
4. หหมดสมาชิกภาพ เมื่อ ตาย และลาออก
5. การซื้อสินค้าเงินเชื่อ จะซื้อได้ในวงเงินตามหุ้น และบางครั้งก็ยึดหยุนให้เชื่อเกินวงเงิน
หุ้น ขึ้นอยู่กับผู้จัดการร้านค้า
6. ปันผลและเฉลี่ยคืนสมาชิก ปีละ 1 ครั้ง โดยแบ่งผลกำไรออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้
 - 6.1 กรรมการ จะไม่ได้ค่าตอบแทน
 - 6.2 จ่ายเป็นค่าอาหารในเวลาที่มีการประชุมของคณะกรรมการ ตลอดปี ตามความเป็นจริง (มีการทำบัญชีไว้ เพื่อหักเมื่อสิ้น ปี)
 - 6.3 ให้พนักงานขาย 50 %
 - 6.4 สมทบกองทุน 10%
 - 6.5 ค่าน้ำค่าไฟ ตามความเป็นจริง
- * ค่าใช้จ่ายทุกอย่าง ให้หักออกก่อนที่จะแบ่งให้คนขาย
- 6.6 50 % ที่เหลือ จะจ่ายคืนสมาชิกตามหุ้น / ปันผลกำไรซื้อ

ระเบียบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านห้วยน้ำ หมู่ที่ 5 ต.ศิลาแลง อ. ปัว จ. น่าน
เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ 2533

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยน้ำ ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน
2. การรับสมาชิก ปีละ 1 ครั้ง ค่าสมัครครั้งแรก 15 บาท
3. การเข้าเป็นสมาชิก จะออกได้เมื่อ
 - 3.1 ย้ายไปอยู่ที่อื่น (ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด)
 - 3.2 ไม่ส่งเงินสัจจะเกิน 3 เดือน ใน 1 ปี
 - 3.3 กรรมการให้ออก
 - 3.4 ตาย
4. ค่าหุ้นไม่จำกัดจำนวนเงิน
 - 4.1 สมาชิกจะถอนได้ เมื่อมีเหตุผลตามข้อ 3.1-3.4
 - 4.2 การส่งเงินสัจจะ จะส่งทุกวันที่ 6 ของทุกเดือน ณ. อาคารเอนกประสงค์ ของหมู่บ้าน พร้อมนำสมุดสัจจะไปด้วย
 - 4.3 สมุดฝากธนาคารของกลุ่ม ให้ประธานเก็บไว้ การนำเงินไปฝากครั้งแรก ต้องให้ประธาน เภรัญญิก และกรรมการ เป็นผู้เปิดบัญชี หากมีการเปลี่ยนคณะกรรมการทั้ง 3 คน ให้ไปเปลี่ยนชื่อที่ธนาคารทุกครั้งด้วย
 - 4.4 การคิดเงินปันผลจะคิดให้ เมื่อวันที่สิ้นปีของทุกปี เงินปันผลของสมาชิกทุกคน จะนำมาฝากต่อ หรือ ถอนเงินปันผล แล้วแต่สมาชิก
5. การประชุมสมาชิก

การประชุมสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ อย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง หรือแล้วแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน
6. คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
 - 6.1 กรรมการดำรงตำแหน่ง ครั้งละไม่เกิน 2 ปี
 - 6.2 คณะกรรมการมีหน้าที่ กำกับ ดูแล และให้คำแนะนำ การดำเนินงานของกลุ่ม และตามที่กำหนด

6.3 คณะกรรมการไม่มีคำตอบแทน นอกจากสมาชิกเห็นชอบเท่านั้น เมื่อมีการประชุมประจำปีของสมาชิก

7. ที่ปรึกษาของกลุ่มออมทรัพย์

7.1 พัฒนาการประจำตำบล และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ

ข้อบังคับนี้ มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม 2533 และให้ถือเป็นข้อบังคับของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านห้วยน้ำไผ่

ลงชื่อ ป่วน ฑีฆาวงค์ ประธาน

กฎ ระเบียบกลุ่มสตรีทอผ้า

1. จะมีการติดตามผลการดำเนินงานทุกปี จากกลุ่มอีกเมืองน่าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. สมาชิกจะต้องมีความซื่อสัตย์ ต่อกลุ่ม โดยรับส่งสินค้า ผ่านกลุ่มทุกครั้ง ถ้าสมาชิกคนใด ไม่ทำตามมติที่วางไว้ จะถูกตัดออกจากการเป็นสมาชิกทันที
3. จำนวนสมาชิกจะต้องเป็นจำนวนที่แน่นอน ไม่เข้า ๆ ออก ๆ และจะมีการรับสมาชิกเพิ่มทุกปี ถ้ากลุ่มมีความเจริญก้าวหน้า
4. ทางผู้ร่วมลงทุน จะถอนทุนคืนทันที ถ้าหากว่าสมาชิกกลุ่ม เกิดความแตกแยก หรือขาดความสามัคคีกัน
5. ทางกลุ่มจะต้องมีการแบ่งเปอร์เซ็นต์ ของกำไร ส่วนหนึ่ง ในการพัฒนาหมู่บ้าน แล้วแต่จะตกลงกัน
6. มีกรรมการ 7 คน โดยแต่งตั้ง

ซึ่งจากการควบคุมของกฎ ระเบียบ จึงทำให้วิถีปฏิบัติในการจัดการกับผลประโยชน์ของกลุ่มสตรีทอผ้า ได้มีการจัดสรร แบ่งปัน กัน ดังนี้

กำไร ทั้งหมดคิดเป็น 100 % จะแบ่งให้ผู้จัดการ 50 % เพราะผู้จัดการจะมีความทำงานที่หนักกว่าใคร ในบรรดาสมาชิกทั้งหมด เพราะจะเป็นผู้จัดการ ในเรื่อง ของการทำบัญชี รับ-จ่าย สินค้า การติดต่อ การขาย การประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนการเป็นตัวแทน ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มทอผ้าจากหมู่บ้าน ต่าง ๆ ส่วน 50 % ที่เหลือ จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบ่งตามหุ้น คืนแก่สมาชิก (ยกเว้นหุ้นจากกลุ่มอีกเมืองน่าน เพราะเป็นการช่วยเหลือที่ไม่ต้องการผลตอบแทน)

ส่วนที่ 2 แบ่งคืนกำไรคนทอ (ยกเว้นคนทอที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก)

ส่วนที่ 3 ตอบแทนคณะกรรมการ

ส่วนที่ 4 เอาไว้ เพิ่มทุนเรือนหุ้น หรือเอาสมทบงานทั่ว ๆ ไป ของหมู่บ้าน ที่เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นของทางวัด หรือของชุมชน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเหมืองฝาย

1. นายฝาย มีหน้าที่จัดการกับปัญหาที่เกิดการขัดแย้งในการใช้น้ำร่วมกัน โดยในการตัดสินใจจะต้องทำร่วมกับคณะกรรมการ และมีหน้าที่ในการนัดหมายการประชุม ตามสมควรแก่โอกาสและสถานการณ์ที่จำเป็น นอกจากนั้น นายประพันธ์ หาญยุทธ นายฝายตะวันตก ได้เล่าให้ฟังว่า นายฝายยังมีการกิจที่จะต้อง คำนวณความกว้างของช่องน้ำเข้านา หรือต้าง หากเจ้านามีที่นามากก็ต้องเปิดรูต้างให้กว้าง เพื่อน้ำจะได้ไหลเข้ามาทำให้สัมพันธ์กับแรงของน้ำ และนายฝายยังมีหน้าที่ ดูแลปล่อยน้ำเข้านาของสมาชิก มีหน้าที่ไปใจฝาย (ดูแลความเรียบร้อยของตัวฝาย) เพื่อคว้ามี่เศษไม้ เศษขยะมาติดตัวฝายหรือลำเหมือง อันจะเป็นสาเหตุของการตื้นเขินของเหมืองฝาย และที่สำคัญคือ นายฝายจะเป็นผู้รักษากฎระเบียบ ดูแลการลงโทษ การปรับไหม หากมีผู้ฝ่าฝืนในการปฏิบัติตามมติของเหมืองฝาย

2. ล่ามฝาย ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งข่าว ที่คณะกรรมการต้องการที่จะแจ้งแก่สมาชิก เช่นข่าวนัดหมายวาระการประชุม ต่าง ๆ ตลอดจน จะทำหน้าที่คอยตรวจนับสมาชิก เวลาที่มีการลงแรงในการทำงานส่วนรวม

3. กรรมการ มีหน้าที่เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ ในด้าน แนวคิดในการแก้ปัญหาด้วยกัน และทำหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาทที่อาจจะเกิดขึ้นของสมาชิก และทำหน้าที่ในการตัดสินใจในการออกกฎระเบียบ ของการใช้เหมืองฝายร่วมกัน

พิธีกรรมตามความเชื่อของผู้คนในหมู่บ้านหัวน้ำ

การเลี้ยงผีเซียงรุ่ง

ผีเซียงรุ่งเป็นผีเจ้านายที่เกี่ยวข้องระหว่าง 6 หมู่บ้านในระดับชุมชนชาวบ้านจะจัดพิธีเลี้ยงผีเซียงรุ่งในราวเดือน เมษายน โดยชาวบ้านที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่จะนำเอาเครื่องเซ่นมารวมกัน มีการเตรียมของร่วมกัน และกระทำพิธีเลี้ยงพร้อมกัน ในวันที่ชาวบ้านร่วมกันกำหนดขึ้นตามความสะดวกของสมาชิก ซึ่งพิธีนี้จะกระทำกัน ณ. หอผีเซียงรุ่งที่ตั้งอยู่ บ้านของพ่อวัน ต๊ะแก้ว ในหมู่บ้านดอนไชย (ป่าอ้อย) อันเป็นศาลผีเซียงรุ่งเพียงศาลเดียวของชาวศิลาแลงทั้งหมด ส่วนในระดับบุคคล จะเลี้ยงเพื่อแก้บนตามเหตุการณ์ที่พวกเขาเรียกร้องขอไว้ตลอดเวลา เช่น เลี้ยงเมื่อประสบโชคดีในการออกไปทำมาหากินในต่างถิ่นกลับมา หรือไปทำพิธีเลี้ยงเมื่อหายจากอาการเจ็บป่วย เป็นต้น (พ่อศรีเวทย์ ช่างเหล็ก, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2541)

การเลี้ยงผีปู่ย่า

ในเขตบ้านทุกหลังของผู้คนในหมู่บ้านจะมีส่วนที่เฉพาะซึ่งจัดไว้ให้เป็นที่อยู่ของผีปู่ ผีย่า เรียกว่า "หิ้งผี" หรือ "หอผี" โดยปกติ ชาวบ้านจะทำการเลี้ยงผีปู่ย่า ในช่วงเดือนเก่าของทุกปี หรือตรงกับเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ส่วนจะเลี้ยงวันไหนก็ได้แล้วแต่ตกลงกันในหมู่เครือญาติ ขอให้พร้อมในเรื่องเครื่องเซ่น เช่น ไก่ต้ม ข้าวตอก ดอกไม้ เหล้า ข้าว น้ำมัน น้ำขมิ้นส้มป่อย ในวันนั้นสมาชิกทุกคนในครอบครัวและเครือญาติจะต้องมาพร้อมกันในพิธีไม่ว่าจะไปทำงานที่ไหน ก็จะกลับมาพบกันเรียกว่าวันเลี้ยงผีนั้น คือวันรวมญาติ

พิธีเลี้ยงผีสบน้ำ(ผีขุนน้ำ)

หลังการซ่อมเหมืองฝายและขุดลอกลำเหมือง ชาวบ้านจะหาวันที่ทำการเลี้ยงผีสบน้ำ ที่เรียกว่า "สบน้ำ" เพราะมีลำห้วยสองสาย คือลำห้วยหาญและลำน้ำกุน มาพบกันตรงบริเวณนั้น จึงเรียกว่า สบน้ำ พิธีเลี้ยงผีสบน้ำหรือผีฝายของบ้านหัวน้ำจะทำพร้อมกันทั้งชุมชนศิลาแลง เป็นพิธีเซ่นไหว้ผีน้ำที่ดูแลรักษาน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค ตลอดจนการคุ้มครองผลผลิตทางการเกษตรให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ การเลี้ยงผีสบน้ำจะกระทำพิธีในราวเดือนสิงหาคม- กันยายน โดยชาวบ้านในชุมชนศิลาแลงทุกหมู่บ้านจะไปร่วมทำพิธีที่สบน้ำบ้านฝาย นำเครื่องสังเวยพลีกรรม อันมีหัวหมู (จะทำการฆ่าหมู ณ. บริเวณ ที่ทำพิธี ตามความ

เชื่อว่า ผีสบน้ำจะมีความพอใจ ในการกระทำแบบนี้) ไก่ หมากพลู บุหรี่ สุรา ดอกไม้ ธูป เทียน วางลงบนแคร่ที่ตั้งอยู่กลางลำน้ำ มีร่มปักไว้ตรงกลางแคร่ จากนั้นปุ้อจารย์จะทำพิธีขอโอกาส (บอกกล่าว อันเชิญให้วิญญาณผีสบน้ำ มาสังเวศเครื่องเครื่องพลีกรรมเช่นไหว้ที่ลูกหลานนำมาเลี้ยงในครั้งนี้) การที่จะรู้ว่าผีสบน้ำสังเวศอิมน้ำสำราญแล้วหรือยัง ปุ้อจารย์จะนำไม้ขนาด 1 วา มาเสี่ยงทายโดยวัดความยาวของไม้ ถ้าอิมแล้วขอให้ไม้จางยาวขึ้น ถ้ายังไม่อิมขอให้ไม้สั้นลง เมื่อผีสบน้ำอิมแล้วชาวบ้านจะพากันนำของเช่นไหว้มัดกับไม้แห่ไปรอบ ๆ แคร่ แล้วจะรดน้ำตรงแคร่นั้น เหมือนฝนตก แล้วนำเอาหัวหมู ไก่ มาประกอบอาหารกินกัน จนเกิดเป็นคำพูดติดปากชาวบ้านว่า "ผีกินอ้าย คนขวายต่อน" คือผีกินกลืนอ้าย ส่วนผู้คนที่ไปร่วมพิธีจะกินเนื้อที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในวันนั้น (นายจรรยา หาญยุทธ, อดีตกำนันตำบลศิลาแลง . สัมภาษณ์ เมษายน 2541)

ผู้คนในหมู่บ้านหัวน้ำมีประเพณี ของการเลี้ยงผี เพื่อขอความคุ้มครองจากผี ในการเข้าไปหาประโยชน์จากป่า แทบทุกประเภท เช่น การเลี้ยงผีป่า การเลี้ยงผีโป่งผิยา การเลี้ยงผีไร่ การเลี้ยงผีสบน้ำเพื่อ เป็นการขอบคุณเจ้าป่าเจ้าเขาและเป็นการบนบาน เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำในการมีน้ำให้เพียงพอกับการทำนาตลอดฤดูกาลเพาะปลูก การเลี้ยงผีเชียงรุ่ง ซึ่งชาวไทลื้อถือว่าเป็นผีบรรพบุรุษ และการเลี้ยงผีปู่ย่า ที่ถือว่าเป็นผีประจำตระกูล ซึ่งประเพณีการเลี้ยงผีเหล่านี้ผู้วิจัยได้เสนอไว้แล้วในส่วนของบริบทชุมชน และด้วยความเชื่อด้านนี้นับว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทลื้อที่ช่วยควบคุมการทำลายป่าไม้ และควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของลูกหลานลงได้มาก

ประเพณีทานข้าวล้านบาตรหรือดอยข้าว

การถวาย (ทาน) ข้าวนั้นทางวัดจัดเอาบาตรมาตั้งไว้ตรงกลางเสื่อสองผืน เพื่อให้ประชาชนนำเอาข้าวสารและข้าวเปลือกข้าวมาใส่บาตรตามศรัทธาของตน ต่างคนต่างนำข้าวเปลือกและข้าวสาร ที่เตรียมมาจากบ้าน มาเทลงในบาตร จนล้านบาตร รวมเป็นกองใหญ่เพราะมีศรัทธาเป็นจำนวนมาก จึงเรียกว่า "ข้าวล้านบาตร" " ดอยข้าว" "ดอยเงิน" (ข้าวสาร)" "ดอยคำ" (ข้าวเปลือก) การนำข้าวมาถวายนอกจากเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา ปะสาทะ แล้วบางแห่งยังมีการตกลงกันในหมู่เดียว กันว่า คนที่มีนามากขอถวายมาก คนที่มีนายน้อยขอถวายน้อย เช่นคนที่มีนา 15 ไร่ ขอถวาย 15 ถัง หรือมากกว่าแล้วแต่กรณี วัดอุประสงค์ในการทานดอยข้าวของชาวบ้านหัวหัวน้ำ เพื่อให้ข้าวใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตที่สร้างขึ้นมาลองความสำเร็จของตนเอง ด้วยการถวายข้าวพระ

สงฆ์องค์เจ้าให้ได้ขบฉันได้บริโภค ให้เป็นศิริมงคลและเป็นบุญกุศลแก่ตน เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ต่อเทพธิดาเจ้าแม่โพสพ ซึ่งมีความเชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้ประสิทธิประสาทให้ โดยมีความเชื่อตามตำนานว่า พระอัญญาโกณฑัญญะ ถวายข้าวสารให้แก่พระพุทธกัสสปะ และตั้งความปรารถนาขอเป็นสาวกผู้รู้ธรรมเป็นคนแรก เมื่อมาถึงศาสนาพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงจะได้รู้ธรรมเป็นสาวกูปแรก และได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นรัตตัญญูด้วย และการทานข้าวล้นบาตรยังเพื่อเป็นการบำรุงวัดของตนตามประเพณีที่ทำมาแต่ครั้งอดีต หลังจากชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญถวายข้าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการวัด ประกอบด้วย อาจารย์วัด (แก้ววัด) และลำวัด ซึ่งประชาชนในวัดนั้นเป็นผู้เลือกขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของตนทำหน้าที่ต่าง ๆ ของวัด พร้อมศรัทธาของวัด ทำการแบ่งข้าวสารไว้ให้กับทางวัด เพื่อใช้นึ่ง หรือ หุง สำหรับพระภิกษุสามเณรภายในวัด ส่วนที่เหลือนำไปขายทั้ง ข้าวเปลือก ข้าวสาร การขายจะขายให้คนในหมู่บ้านก่อน เมื่อขายไม่หมดจึงจะขายให้พ่อค้า ส่วนปัจจัยคือเงินนั้น สมัยก่อนคณะกรรมการวัดเปลี่ยนกันรักษาคนละ 1 ปี หรือ 6 เดือน เพื่อให้ศรัทธาภายในวัดยืมไปใช้จ่ายในครัวเรือนในลักษณะของการกู้ยืมที่มีการจ่ายดอกเบี้ย ซึ่งในปัจจุบันนิยมนำไปฝากธนาคาร

ประเพณีตานธรรมมหาเวสสันดร (เทศน์มหาชาติ)

การตานธรรมมหาเวสสันดร คือการฟังเทศน์มหาชาติ เป็นการฟังเทศน์ครั้งใหญ่ของชาวบ้าน ที่จะมีประเพณีการตานธรรมนี้ ในวันเพ็ญ ของเดือนเกี๋ยง ตามความเชื่อ ของไทลื้อ ด้วยการนำเอากัณฑ์เทศน์มาถวายและมาร่วมฟังเทศน์มหาชาติ ชาวบ้านหัวน้ำมีความเชื่อว่า อานิสงส์ของการฟังเทศน์เรื่องรวมมหาเวสสันดร นอกจากจะได้ร่วมศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ในชาติหน้าแล้ว ยังมีอานิสงส์น่านับการตามกัณฑ์เทศน์ด้วย การฟังเทศน์มหาเวสสันดร ถือได้ว่าเป็นการตอกย้ำให้ศรัทธาประชาชนมีความเชื่อในเรื่องพระเวสสันดร ที่ว่า ถ้าหากทุกคนฟังเทศน์มหาชาติแล้วปฏิบัติตามปฏิปทาของพระเวสสันดรบ้านเมืองจะร่มเย็นและพระพุทธศาสนาก็รุ่งเรืองยืนยาวต่อไปและหากได้ฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกครบทั้ง 13 กัณฑ์แล้วซึ่งมีพระคาถาเป็นภาษาบาลีรวมหนึ่งพันคาถา จะมีอานิสงส์มาก ในชุมชนศิลาแลง วัดป่าเหมือด เป็นวัดเจ้าคณะตำบลศิลาแลง คือ ท่าน พระครูสุภัทร นันทคุณ เจ้าอาวาส เห็นความสำคัญในประเพณีตานธรรมมหาเวสสันดรเป็นอย่างมากจึงได้สอนให้ภิกษุสามเณรในวัดอ่านภาษาล้านนาที่ใช้เขียนกัณฑ์เทศน์ จนพระเณรในวัดป่าเหมือดสามารถอ่านเทศน์มหาชาติได้ ทำให้วัดป่าเหมือดเป็น

วัดเดียวที่มีการอ่านธรรมมหาเวสสันดรที่เขียนจากอักษรพื้นเมืองล้านนาได้ แนวคิดของท่าน พระครูสุภัทรนันทคุณ ที่เห็นว่าการอ่านธรรมที่เขียนด้วยตัวเมือง (อักษรล้านนา) เป็นสิ่งที่ดี เหมาะสมกับคนในท้องถิ่น "ถ้าคนในท้องถิ่น ไม่รู้ภาษาภาษาไว้ ก็ไม่รู้ใครควรจะทำ" และในเชิง ปฏิบัติ พระครูสุภัทร นันทคุณ กล่าวไว้เป็นหลักการ ว่า "การอ่านตัวเมืองได้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้าอยู่วัดนี้ ต้องอ่านได้ สวดได้ ถ้า พระเณรรูปใดทำไม่ได้ ก็สมควรพิจารณาตัวเองว่า สมควร จะอยู่ที่นี้หรือไม่" ในกรณีที่พระเณรรูปใด ที่อ่านและเขียนตัวเมืองได้ดี ก็จะได้รับ การสนับสนุนทุน การศึกษา ปีละ 1,000 (หนึ่งพันบาท) จากกองทุน สุภัทโทภิกขุ ที่ท่านพระครูเป็นผู้อุปถัมภ์อยู่ที่ โรงเรียนไตรประชาวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนของ ชุมชน ตั้งอยู่ระหว่างหมู่บ้านหัวน้ำและหมู่บ้าน ดินตอกและโรงเรียนสันติราษฎร์บำรุง ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านดอนไชย ในตำบลศิลาแลง ด้วยความที่ท่าน ต้องการให้โรงเรียนทั้งสองในชุมชนมีทุนสนับสนุนการศึกษาของพระเณรและบุตรหลานของผู้คน ในชุมชน จึงทำการก่อตั้งกองทุนให้โรงเรียนละ 100,000 (หนึ่งแสนบาทถ้วน) และใช้ดอกผลจาก กองทุนดังกล่าวมาเป็นทุนสนับสนุนการศึกษา โดยที่ท่านพระครูบอกว่า ท่านจะขอให้ทางโรงเรียน พิจารณาการให้ทุนสำหรับ พระเณรเป็นกรณีพิเศษเพื่อ เป็นขวัญและกำลังใจ ในการอ่าน เขียนตัว เมืองด้วย ซึ่งวิธีการในการดำเนินการบริหารกองทุนของโรงเรียนนั้น ได้มีการนำเอากองทุนที่ทาง โรงเรียนได้รับ ออกมาให้ คณะกรรมการศึกษา และผู้ปกครอง กู้ ยืม เพื่อใช้ ในการประกอบอาชีพ ตามฤดูกาล มีการดำเนินการโดยคณะกรรมการ การศึกษาของโรงเรียน เพื่อเป็นการเพิ่มดอกผล ให้กองทุนและยังเป็นการให้การช่วยเหลือในด้าน เงินทุนในการประกอบอาชีพ แก่ผู้ปกครองด้วย (พระครูสุภัทรนันทคุณ , พ่อมอญ พงษ์สุภา กรรมการศึกษาโรงเรียนไตรประชาวิทยา , นายอนันต์ ตาคำ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนไตรประชาวิทยา , สัมภาษณ์ มีถุนายน- กันยายน 2541)

ดังนั้นเมื่อคณะศรัทธามีความพร้อมในการที่จะทำการถวายทาน พระเณรมีความพร้อม ที่จะทำการเทศน์ด้วยการใช้ภาษาเมือง อ่านธรรมที่จารจากใบลานด้วยอักษรเมือง ทางวัดจึงได้ จัดให้มีประเพณีदानธรรมมหาเวสสันดรขึ้นทุกปี กำหนดในช่วงหลังเทศกาลออกพรรษาแล้วใน เดือน 12 ได้ หรือเดือนยี่เป็งของจังหวัดเชียงใหม่ หรือเดือน เกียงเป็งของไทลื้อ (การนับเดือนของ ชาว ไทลื้อจะนับช้ากว่าทางจังหวัดเชียงใหม่ 1 เดือน) ชาวบ้านหัวน้ำจะมารวมกันทำบุญและ ฟังเทศน์ที่วัดป่าเหมือดอย่างพร้อมเพรียง การदानธรรมมหาเวสสันดรของศรัทธาวัดป่าเหมือด ที่ ประกอบด้วยผู้คนจาก 3 หมู่บ้าน คือบ้านหัวน้ำ บ้านดินตอกและบ้านฝาย จึงถือได้ว่าเป็นการแสดง

ออกถึงความพร้อมทั้งจากของกลุ่มศรัทธาวัดและทางคณะพระสงฆ์ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มีความพร้อมพิธีदानธรรมมหาเวสสันดรก็จะไม่สามารถจัดขึ้นได้ (พระครูสุภัทรนันทคุณ, สัมภาษณ์, เมษายน 2541)

การदानธรรมมหาเวสสันดร เป็นการปฏิบัติการทางสังคม ในด้านความเชื่อทางศาสนา ที่เป็นการสืบทอดการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมทางความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยระบบคุณค่าทางศาสนา ที่เป็นการรวมผู้คนในชุมชนให้เข้ามามีการปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อจรรโลงอุดมการณ์ในการทะนุบำรุงศาสนา

โดยผู้คนในหมู่บ้านหัวน้ำมีให้คุณค่าของความเชื่อว่าการदानธรรมในครั้งนี้ว่า เมื่อกระทำแล้วผู้กระทำจะเกิดอานิสงส์ ดังนี้

1. ศรัทธาความเชื่อ ให้เชื่อในกรรมของตน ให้เชื่อว่าการที่คนเรา สร้างสิ่งใด ย่อมได้ในสิ่งนั้น และจะต้องยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำ
2. ศิลให้รักษา กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น
3. สมภาณี ให้มีความตั้งใจชอบ ในสิ่งที่ตนได้ยิน ได้ฟัง
4. โศตปปะ ให้มีความเกรงกลัวต่อบาป
5. ให้ค้นคว้าหาสิ่งที่ดีงาม ดูและทำในสิ่งที่ถูกที่ควร
6. จาคะ ให้รู้จักเสียสละ แรงกาย วาจา ใจ รวมทั้งทรัพย์สินของของตน เพื่อส่วนรวม ได้
7. ปัญญา ให้มีความรอบรู้ ในสิ่งที่ควรรู้

นอกจากนี้แล้ว ในการประกอบพิธี อานธรรม ยังมีการจุดเทียนใหญ่ 7 เล่ม ที่ชาวบ้านเรียกว่า “เทียนสัตตพรรณ” ซึ่งจะมีการจุดเทียน ทั้ง 7 เล่ม ทุกครั้งที่มีการขึ้นธรรมกัณฑ์ ใหม่แต่ละครั้ง อุปมา ดัง โภชงค์ 7 หรือ ธรรม 7 ประการที่ทำให้เกิดปัญญา การจุดเทียน เป็นการชี้ทางสว่างแก้ปัญหา ในการนำเอาหลักธรรม คำสอน ไปพินิจ พิจารณา ซึ่ง ธรรม 7 ประการ ที่ทำให้เกิดปัญญา คือ

1. สติ ความระลึกรู้ในการกระทำของตน
2. วิจเจติ การสอดส่องในการกระทำของตน
3. วิริยะ ให้มีความเพียรในการทำางานทุกอย่าง
4. ปีติ ให้มีความอิ่มใจในการกระทำของตน

5. ปสนธิ มีความสงบในอารมณ์
6. สมาธิ ให้มีความตั้งใจมั่น
7. อุเบกขา ความวางเฉย ในทุกเรื่องที่มากระทบ

นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าเรื่องคาถา (อาณิสสรของการได้ฟังเทศน์) จากสมุดบัญชี
ธรรมมหาเวสสันดรและธรรมวัด ของวัดป่าเหมือด ได้มีการบันทึกถึง คาถา ในธรรมแต่ละกัณฑ์ ไว้
ดังนี้

หัวข้อธรรมะวัด

สุตตตะ	38	คาถา
วินัย	38	คาถา
อภิธรรมมา	38	คาถา
มาลัยเก้า	37	คาถา
มาลัยป้าย	73	คาถา

หัวข้อธรรมมหาเวสสันดร

ตัสสะปอน	19	คาถา
หิมพาน	134	คาถา
ทานขันธิ์	209	คาถา
วรรณประเทศ	57	คาถา
ชูชก	79	คาถา
จุฬพล	35	คาถา
มหาปณ	80	คาถา
กุมาร	100	คาถา
มัททรี	90	คาถา
ลักกะบัน	43	คาถา
มหาราช	69	คาถา
ลักกะติ	36	คาถา
นคร	49	คาถา

ประเพณีทานสลาก

ประเพณีทานสลากคือ การทำบุญสลากภัตในล้านนาไทย มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น บางแห่งว่า "กินก๋วยสลาก" บางแห่งเรียก "ตานก๋วยสลาก" พิธีทานสลากเป็นประเพณีเก่าแก่ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนในชุมชนศิลาแลงถือเป็นประเพณีที่สำคัญเนื่องมาจากค่านิยมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ กลายเป็นประเพณีสืบทอดมาช้านาน การทานก๋วยสลากจะเริ่มขึ้นในเดือน 12 เหนือ (เดือน 10 ได้ เดือนกันยายน) จะสิ้นสุดเอาในเดือนเกี๋ยงดับ (เดือน 11 ได้) เป็นช่วงที่ศรัทธาสาธุชนว่างจากภารกิจการงาน ผลไม้เช่น ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ส้มเกลี้ยงกำลังสุก ประชาชนหยุดพักเดินทางไกลเพราะเป็นฤดูฝน พระสงฆ์ จำพรรษาอยู่อย่างพร้อมเพรียงได้โอกาสสังเคราะห์คนยากจนเป็นสังคหทาน ถือว่ามีอานิสงส์แรง คนทำบุญสลากมักจะมีโชค ลอยมา และมีโอกาสหาเงินและวัสดุบำรุงวัด การถวายสลากภัตชาวบ้านจะนำ พืชผลมาถวายเป็นก๋วยสลาก ทางวัดจะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงมารับไทยทานสลาก เพื่อเป็นการเชื่อมโยงเครือข่าย ในการทำบุญร่วมกัน ในส่วนของชาวบ้านก็จะมี การมาร่วมทำบุญสลากร่วมกันของเครือญาติ และมิตรสหายจากต่างบ้านด้วย เช่นกัน สลากภัตของชาวบ้านหัวน้ำ จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สลากน้อย คือ สลากกระจุยเล็ก ๆ ใช้ในการอุทิศแก่ผู้ตายหรือเพื่อกุศลภายหลังหน้า
2. สลากก๋วยใหญ่ คือ สลากโชค ใช้ถวายเป็นมหากุศลสำหรับบุคคลผู้มีกำลังศรัทธา และร่ำรวยเงินทอง ทำถวายเพื่อเป็นพลวระปัจจัยให้มีบุญกุศลมากขึ้น
3. สลากสร้อย เป็น ต้นสลากขนาดใหญ่พอประมาณ นิยมทำกันในครอบครัวที่มีลูกในวัยสาว จะนำเอาเครื่องประดับสตรี พร้อมทั้งของใช้ในชีวิตรประจำวันที่เป็น เช่น ช้อน จาน สมุด ดินสอ ผงซักฟอก ฯลฯ มาแขวนบนต้นสลาก ที่ส่วนยอดของต้นจะมีการกางร่มอย่างสวยงาม ซึ่งสลากสร้อยส่วนมากจะทำเป็นสลากเพื่อนำยอดสลาก (ปัจจัยไทยทาน) เข้าให้กับทางวัด ส่วนต้นสลากพร้อมทั้งของประดับตกแต่งจะทำการบูชาคืน (บูชาคืน หมายถึงการนำเอาเงินไปแลกกับสิ่งของที่ถวายให้กับพระสงฆ์ไปแล้วกลับคืนมาสู่เจ้าของที่ทำการถวายไป)

ในชุมชนศิลาแลง วัดต่าง ๆ จะจัดให้มีพิธีทานสลากภัตกันทุกปี และชาวบ้านก็จะไปร่วมทำบุญกันทุกหมู่บ้าน การตานสลากเป็นประเพณีที่ใหญ่ แต่ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนในลักษณะของการจัด โดยจัดหมุนเวียนกันปีละ 1 วัดให้ทุกชุมชนมาร่วมกัน และปีต่อไปก็เป็นวัดอื่น ๆ หมุนเวียนกันไป เพื่อร่วมกันทำบุญทุกหมู่บ้าน และประหยัดค่าใช้จ่าย ในขณะที่ทำการวิจัย

วัดป่าเหมือดไม่ได้กระทำการตานสลากมาเป็นเวลา 3 ปีแล้ว จากการสอบถามถึงสาเหตุที่ไม่มีพิธีนี้เนื่องด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจ เพราะการจัดสลากแต่ละครั้งจะมีการใช้จ่ายสูง ทั้งการทำบุญและการต้อนรับญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ที่มาร่วมในการทำบุญสลากด้วย ดังคำกล่าวของชาวบ้านที่พูดกันติดปากในการทำบุญตานสลากว่า ในการเลี้ยงกันแต่ละครั้งนั้นจะต้องมี “เหล้าแดง น้ำแข็งหลอด จิ้นสอดไส้ซ่า ป๊อมน้องมัน” หมายความว่า ในการต้อนรับเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง จะต้องใช้สุราที่มีสีแดง คือสุราที่ซื้อมา ไม่ใช่สุราที่ต้มกันเองในหมู่บ้าน เหมือนในอดีต และการดื่มสุราจะต้องผสมกับน้ำแข็งชนิดหลอดที่มีราคาแพง และเมื่อบรรดาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจะลงจากบ้านไปจะต้องฝากหมูหรือเนื้อเพื่อไปฝากคนที่อยู่ทางบ้าน ซึ่งในอดีตสิ่งที่ฝากญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจะใช้เพียง ขนมเหน็บ (ขนมเทียน) ในการเป็นของฝากติดมือให้กับญาติ พี่น้องที่มาร่วมทำบุญ

ประเพณีสืบชะตาข้าวกล้าในนา

การสืบชะตาข้าวกล้า เป็นการสร้างกำลังใจในการทำนาของชาวบ้านหัวน้ำ จะกระทำกันในช่วงฤดูปักดำ เมื่อมีการหว่านข้าวกล้าในนาไปได้สักระยะหนึ่ง เมื่อข้าวกล้าในนาสูงประมาณ 1 ศอก ชาวนาจะถอนข้าวกล้าในนาพร้อมน้ำไม่สลิ (ไม้ค้ำโพธิ์) ใส่ถังน้ำ 3 อัน ด้ายสายสิญจน์มารวมกันในพระอุโบสถในวัดทำพิธีสืบชะตาข้าว เมื่อพระสงฆ์พร้อมแล้ว อาจารย์วัดกล่าวคำ ขึ้นท้าวทั้ง 4 นำให้พระรับศีล พระสงฆ์สวดมนต์ นะโมเมฯ สวดมนต์ทั้ง 5 ตั้งคำสวดมหาสมยชัยเบญชร เมื่อสวดจบพระสงฆ์เทศน์โดยการอ่านคัมภีร์กรรมวาจา จากนั้นให้เจ้านาทุกคนนำเอาน้ำมนต์ไปประพรมในนา และเอาข้าวกล้าที่ถอนมารวมกันนำไปปักดำลงในนา ชาวบ้านหัวน้ำเชื่อว่าจะทำให้ข้าวกล้าในนาไม่ถูกแมลง ปู ศัตรูพืชอื่น ๆ รบกวน ข้าวกล้าในนาจะให้ผลอุดมสมบูรณ์ และให้ผลผลิตสูง

การสืบชะตาแม่น้ำ

การสืบชะตาหรือสืบชะตา เป็นการต่ออายุ หรือสืบชะตากำเนิดให้ยืดยาวออกไป เป็นพิธีกรรมที่ต้องการให้เกิดความเป็นสิริมงคล มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป ความเชื่อในเรื่องการสืบชะตานี้ เป็นผลมาจากความเชื่อทางศาสนา ในเรื่องของกรรม ดังที่ท่านพระครูสุภัทรนันทคุณ เจ้าอาวาสวัดป่าเหมือด ได้เล่าว่า “ครั้งหนึ่ง มีภิกษุรูปหนึ่ง ได้สังเกตเห็นสามเณร มีสีหน้าเศร้าหมองผิดปกติ จึงได้บำเพ็ญตะปะนั่งทางในดู ปรากฏ

ว่าสามเณรรูปนี้ ถึงคราวเคราะห์จะต้องตายภายใน 7 วัน จึงเรียกสามเณรมาพบพร้อมกับเล่าเรื่องราวให้ฟัง สามเณรได้ฟังดังนั้นก็ขอลากลับบ้านเกิดเพื่อรำลาพ่อแม่ ระหว่างทางสามเณรน้อยและเห็นปลาในปลักโคลน กำลังดิ้นกระเสือกกระสนให้รอดพ้นจากความตาย สามเณรน้อยจึงดำริในใจว่า " โอ! ไหน ๆ เราก็จะตายแล้ว เราควรทำบุญแผ่เมตตาให้แก่สัตว์โลก" เมื่อคิดได้ดังนั้นก็ซื้อเอาปลาไปปล่อยในหนองน้ำและกลับไปรำลาพ่อแม่ จากนั้นก็กลับมาบำเพ็ญสมาธิภาวนารอคอยความตายที่วัด แต่ปรากฏว่าวันเวลาล่วงเลยไป เกิน 7 วันแล้ว สามเณรน้อยก็ยังมิมีชีวิตอยู่ได้เนื่องจากผลบุญที่ทำเอาไว้ครั้งช่วยเหลือชีวิตปลา และการบำเพ็ญสมาธิภาวนา" นับแต่นั้นมา จึงกลายเป็นความเชื่อในเรื่องการสืบต่ออายุให้ยืนยาว จึงมีการสืบชะตาคน สืบชะตาแม่น้ำ หรือ หมูบ้านในยามที่เกิดวิกฤติการณ์

ชาวชุมชนศิลาแลงได้ร่วมกันจัดพิธี "สืบชะตาแม่น้ำ" ที่เปรียบเสมือนสายเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงผู้คนในศิลาแลงและตำบลใกล้เคียง โดยพิธีกรรมนี้ได้แนวคิดมาจากท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ ประธานกลุ่มอัครเมืองน่าน ที่ได้ดำริว่า " จากการบวชป่า ป่าก็ให้น้ำ ไหลลงกลายเป็นแม่น้ำ การรักษาน้ำ จึงเปรียบประดุจการรักษาป่าด้วย" ซึ่งครั้งแรกที่จังหวัดน่านกระทำพิธี คือ พิธีสืบชะตาน้ำน่าน ซึ่งทำ ณ.บริเวณ แม่น้ำน่าน หน้าโรงพยาบาลน่าน ในปี พ.ศ 2535 ซึ่งในขณะนั้น ได้มีหน่วยงานจากที่ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและองค์การระหว่างประเทศต่างก็ให้ความสนใจในกิจกรรมนี้ ได้เสนอให้ทางกลุ่มอัครเมืองน่าน เสนอโครงการในลักษณะนี้อีก ทางกลุ่มจึงได้ขยายแนวคิดนี้แก่องค์กรเครือข่ายเพื่อรักษาป่าของจังหวัดน่าน ทางองค์กรรักษาป่าศิลาแลง จึงได้ของบประมาณมาสนับสนุนและทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำขึ้น ณ. บริเวณแม่น้ำข่วง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลต่อจากแม่น้ำกุน ตรงหมู่บ้านศาลา หมู่ที่ 7 ของตำบลศิลาแลง ในปี พ.ศ 2536

ประเพณีสู่ขวัญ(ทูลขวัญ)

การสู่ขวัญส่วนใหญ่จะทำให้แก่ผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีของลูกหลาน หรือหลังจากการเจ็บป่วย ได้หายลงแล้วของคนที่เป็นไข้ เชื่อว่าคนป่วยมักจะทำขวัญตกหายไป จึงมีพิธีสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญกลับคืนมา หากเจ้าของ และกรณีบางคนที่ไม่ทำมาหากินที่อื่นนาน ๆ ก็จะมีการสู่ขวัญก่อนการเดินทาง ซึ่งเชื่อว่าการสู่ขวัญให้จะเป็นสิริมงคลติดกับตัวไป และรวมถึงไม่ให้ขวัญได้ไปตกอยู่ในที่ไหน ๆ ให้อยู่กับเนื้อกับตัว ส่วนผู้ที่ทำพิธีสู่ขวัญส่วนมากก็จะเป็นหมอพื้นบ้าน หรือบางคนเรียกว่า หมอสู่ขวัญ และมักจะเป็นผู้ที่สูงอายุ

ประเพณีการบวช แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ

การจัดงานดังกล่าวนี้ต้องใช้แรงงาน เงิน และ ปัจจัยอื่น ๆ ที่มากเกินไปกว่าครอบครัวจะรับผิดชอบได้ทั้งหมด จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนบ้าน และญาติ พี่น้อง มาช่วยในการประกอบกิจกรรมเหล่านี้จึงจะสำเร็จได้ ความสัมพันธ์แห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นนี้ ถึงแม้ว่าจะขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของแต่ละคน ไม่มีการบังคับกัน หรือออกจดหมายเชิญ แต่ชาวบ้านหัวน้ำจะแสดงออกด้วยการไปช่วยงาน อย่างพร้อมเพรียงกัน กล่าวคือแต่ละครอบครัวจะมีตัวแทนของครอบครัว 1 คน หรือหากมีความใกล้ชิดทางเครือญาติก็จะไปช่วยมากกว่า 1 คน อาจจะไปทั้งครอบครัวก็มี ถือเป็นหน้าที่ที่ทุกครอบครัวต้องช่วยเหลือกัน อย่างกรณีมีงานศพ จะมีการช่วยเหลือกันด้วยข้าวสารหลังคาเรือนละ 1 ลิตร ไม้พิน 1 ท่อน จากนั้นยังจัดให้คุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ไปนอนเป็นเพื่อนเจ้าภาพ คืนละ 1 คุ่มด้วย ถ้าครอบครัวไหนไม่ไปเนื่องจากติดธุระ ให้จัดครอบครัวอื่นไปแทน จะเห็นถึงความเอื้ออาทรของชุมชนซึ่งถือเป็นวิถีปฏิบัติของหมู่บ้านหัวน้ำที่สืบทอดต่อกันมา

ปัญหาด้านต่างๆของชุมชน

หมู่บ้านหัวน้ำเป็นหมู่บ้านที่เรียกได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยกลไกและพลวัตของกระแสการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2541) ได้ส่งผลให้หมู่บ้านหัวน้ำได้เกิดปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านมีกระแสดูแลความติดต่อเหตุการณ์เหล่านั้นแตกต่างกันและอยากให้เกิดความเป็นเอกภาพและสมดุลขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เช่น

1. ความต้องการแหล่งน้ำสะอาดในการบริโภค

ในปัจจุบันหมู่บ้านหัวน้ำมีการใช้น้ำจากสองแหล่งคือ น้ำใต้ดิน ซึ่งขุดบ่อแล้วใช้ปั๊มไฟฟ้าสูบน้ำมาใช้ดื่มกินในครัวเรือน และน้ำจากลำน้ำกุนในลักษณะของการทำประปาภูเขาส่งตามท่อมายังบ้านเรือนเพื่อใช้ในการอาบ ชักล้างและเลี้ยงสัตว์ จากการปฏิบัติดังกล่าวเกิดความไม่ทั่วถึงเพราะครัวเรือนที่มีบ้านอยู่ในที่สูงจะไม่สามารถรับน้ำได้ ทำให้ขาดแคลนน้ำให้เกิดความยากลำบากในการที่ต้องไปตักน้ำจากบ้านของคนอื่น จึงเกิดการเคลื่อนไหวเพื่อให้ทางการเข้ามามีส่วน ช่วยเหลือในการสร้างระบบประปาที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพน้ำที่สะอาด มีปริมาณเพียงพอแก่การใช้สำหรับคนทั้งหมู่บ้าน

กระแสการเคลื่อนไหวในการให้ได้มาซึ่งระบบประปาที่ถูกสุขลักษณะภายในหมู่บ้าน
หัวน้ำกำลังเป็นปัญหาที่ทางหมู่บ้านนำมาถกเถียงกันในที่ประชุมประจำเดือนอยู่ตลอดเวลา
จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าเกิดกระแสดูความคิดเห็นในเรื่องนี้ออกเป็นสองฝ่ายระหว่าง ฝ่าย ผู้
เฒ่าที่เป็น คนเก่าแก่ของหมู่บ้าน มีความเห็นว่าการปฏิบัติเช่นปัจจุบันนี้ดีแล้ว ไม่ควรมีการสร้าง
ประปา มาตรฐาน แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้นำในวัยอ่อนกว่า กลับเห็นว่าสมควรอย่างยิ่งที่
จะต้องมีการสร้างระบบประปามาตรฐานเพื่อการมีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดและเพียงพอแก่การบริโภค
 อีกทั้งทำให้ผู้ที่ขาดโอกาสในการใช้น้ำระบบประปาภูเขาในปัจจุบันได้รับการบริการอย่างทั่วถึง
ซึ่งสาเหตุที่ทำให้กลุ่มที่คัดค้านไม่เห็นด้วย เพราะกลัวว่าถ้ามีการสร้างระบบประปามาตรฐานจะ
ทำให้ต้องมีการเสียค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างและจะทำให้เสียพื้นที่ในการก่อสร้างถังประปาอีกด้วย

นับว่าเรื่องน้ำบริโภคเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดของคนรุ่นเก่า
และคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านหัวน้ำในปัจจุบัน

2. ความต้องการระบบชลประทานแทนระบบเหมืองฝาย

ผลกระทบของกระบวนการพัฒนาทางด้านวัตถุนิยมและทุนนิยมที่มีต่อหมู่บ้านหัวน้ำ
ได้ส่งผลให้วิถีในการปฏิบัติกิจกรรมทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงไป ชาวนาในอดีตเคยชินอยู่กับการ
พึ่งพาธรรมชาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงานในไร่ นา เช่น มีการเอามือเอาร่าง
ในทุกขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่ การถางหญ้า การไถนา การเตรียมดินกล้า การหว่าน การปลูก
การดูแลรักษาตลอดจนการเก็บเกี่ยว ทุกขั้นตอนจะใช้แรงงานของคนและสัตว์ ระบบการผลิตทาง
การเกษตรมีการพึ่งพิงธรรมชาติและมีความอดทนในการรอคอยธรรมชาติ เช่น รอฝน รอฤดูกาล
และรอคอยแรงงานจากกันและกัน ผิดกับปัจจุบันที่เป็นผลจากการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ระบบ
การเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมได้ทำให้ชาวนาในหมู่บ้านหัวน้ำได้เรียนรู้วิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ มี
การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในชุมชน มีการใช้รถไถนาแทนแรงงานสัตว์ มีการใช้ยาฆ่า
แมลงและยาปราบวัชพืชแทนการกำจัดด้วยแรงงานคน ทำให้กิจกรรมการช่วยกันทำงานใน
ลักษณะของการเอามือเอาร่างในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิตไม่เกิดขึ้น เป็นสาเหตุให้ขั้นตอน
ในการทำงานในไร่ นาใช้เวลาสั้นลง ทำให้ชาวนามองว่าฤดูกาลผ่านไปอย่างเชื่องช้า เกิดภาวะขาด
แคลนน้ำ หรือน้ำไม่เพียงพอต่อการใช้ในฤดูกาลเพาะปลูก ยิ่งไปกว่านั้นผลของการพัฒนาดัง
กล่าวได้เปลี่ยนแนวคิดของชาวนารุ่นใหม่ในหมู่บ้านหัวน้ำในเรื่องของ การแบ่งปันการใช้น้ำใน

ระบบเหมืองฝายแต่เดิมว่า ล้ำช้า ไม่ทันกับเวลา ยิ่งไปกว่านั้นยังมองว่าการช่วยกันของสมาชิกเหมืองฝาย ในการขุดลอกลำเหมืองในตอนต้นของฤดูการผลิต เป็นการเสียเวลาในการทำงานอย่างอื่น นอกจากนั้นการมีระบบชลประทานแบบใหม่ จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาการแย่งน้ำในฤดูทำนาเพราะระบบชลประทานจะมีประตูเปิดปิดตายตัวและมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาจัดการให้

แนวคิดและความต้องการในเรื่องการต้องการระบบชลประทานของรัฐแทนระบบเหมืองฝายเดิม ถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่ยังมีการขัดแย้งกันอยู่ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นเก่ายังเห็นว่าแบบเดิมก็ดีอยู่แล้ว แต่ด้วยการได้ไปสัมผัสกับองค์กรภายนอกของคนรุ่นใหม่ และระบบคิดที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของผู้เฒ่าและคนรุ่นใหม่ เช่น กรรมการหมู่บ้าน กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งหนุ่มสาวในวัยแรงงานที่ได้ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านได้ไปพบเห็นวิถีการระบบ ชลประทานของรัฐ ได้นำเอาแนวคิดนี้เข้ามาในหมู่บ้าน พยายามผลักดันความคิดนี้ให้คนรุ่นเก่า ยอมรับ จากการสัมภาษณ์ นายปวน ธิษาวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวน้ำ ได้เล่าให้ ผู้วิจัย ฟังว่า " ขณะนี้กำลังดำเนินการในขั้นตอนของการเสนอโครงการต่อหน่วยงานชลประทานของรัฐ โดยถือว่าเป็น โครงการพัฒนาหมู่บ้านอันหนึ่ง เพราะถ้าโครงการนี้เป็นไปได้จริง ก็จะสามารถทำโครงการประปาที่ถูกสุขลักษณะเพื่อแก้ปัญหา เรื่องน้ำดื่มมาใช้ในครัวเรือนได้ด้วย "

จะเห็นได้จากการกระทำดังกล่าวของคณะกรรมการหมู่บ้านได้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในหมู่บ้านอยู่มีใช่น้อย ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวระหว่างการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านที่จะต้องมีการนำเอาเรื่องนี้เป็นข้อสนทนาในการประชุมเกือบทุกครั้ง และขณะนี้ก็ยังหาข้อสรุปของโครงการนี้ไม่ลงตัว

3. ปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน

หมู่บ้านหัวน้ำมิได้แตกต่างไปจากหมู่บ้านทั่ว ๆ ไปของสังคมไทยภายใต้ระบบการปกครองและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ได้ชักพาให้ประชาชนทุกครัวเรือนล้วนมีหนี้สินจากการกู้ยืมเงิน ทั้งจากกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนและกองทุนนอกชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านในปัจจุบัน จะไม่มีตัวเงินเหลืออยู่ในบัญชีที่ปรากฏมีเฉพาะตัวเลขส่วนเงินสตกจะอยู่ที่สมาชิก สมาชิกที่กู้เงินไปจะนำเงินมาขึ้นโต๊ะ (นำมาผ่อนชำระ ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยในวันที่กำหนด) และขณะเดียวกันก็จะจ่ายให้แก่สมาชิกรายอื่นกู้ต่อ

ไปจนหมดเงินที่สมาชิกนำมาคืนในแต่ละครั้ง (พ่อเฉลียว ซาค่า, ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, นางเครือวัลย์ หาญยุทธ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์ฯ, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2541.)

หนี้สินที่ชาวบ้านหัวน้ำกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันกับองค์กรนอกหมู่บ้านคือ เป็นลูกหนี้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และกับสำนักงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอ ซึ่งเป็นการหนี้ ในลักษณะของหนี้ผูกพันในระยะยาว ที่รัฐหยิบยืมภาระหนี้ให้กับเกษตรกรด้วยความเต็มใจยิ่ง

4. ปัญหาวัยรุ่นในหมู่บ้านติดยาเสพติดประเภทยาบ้า

จากการสังเกตของผู้วิจัยในหมู่บ้านหัวน้ำมีวัยรุ่นที่กำลังอยู่ในวัยเรียนในระดับชั้นมัธยมปีที่ 1 ถึงมัธยมปีที่ 6 วัยรุ่นทั่วไปมีการไปเรียนอย่างสม่ำเสมอ และ มีการช่วยเหลือการงานทุกอย่างของครอบครัวไม่ว่าการงานในบ้านหรือการงานในไร่นา วิถีปฏิบัติของวัยรุ่นบ้านหัวน้ำเป็นไปด้วยความสมถะตามสภาพชนบท ชอบที่จะมารวมตัวกันออกกำลังกายด้วยการเล่นฟุตบอลในตอนเย็น ณ ศูนย์เด็กเล็กประจำหมู่บ้าน หรือบางครั้งก็จะไปเล่นกันที่สนามโรงเรียนไตรประชาวิทยา แต่จากการสอบถามของผู้วิจัยพบว่า วัยรุ่นในวัยเรียนส่วนใหญ่ยังมีการติดยาเสพติดประเภทยาบ้า ซึ่งจากคำยืนยันของวัยรุ่นหลาย ๆ คน ยอมรับว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้พวกเขาติดยาเสพติดประเภทนี้อาจมาจาก การที่หมู่บ้านหัวน้ำตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งผลิตยาบ้าแหล่งใหญ่ของจังหวัดน่าน ที่ใช้เวลาเดินทางจากหมู่บ้านหัวน้ำไปยังหมู่บ้านผลิตยาได้ในเวลาอันสั้น ปัญหานี้นับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทางหมู่บ้านกำลังร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาอยู่ในขณะนี้ โดยใช้ระบบเครือญาติช่วยกันสอดส่องดูแลบุตรหลาน โดยเฉพาะผู้นำหมู่บ้านได้ถือเป็นนโยบายที่จะขจัดปัญหานี้ ได้มีการว่ากล่าวตักเตือน ในที่ประชุมหมู่บ้านเสมอ การแก้ปัญหาภายในหมู่บ้านกระทำโดยการให้เครือข่ายของความเป็นเครือญาติ ในการช่วยกันขัดเกลาพฤติกรรม และพาตัววัยรุ่นที่ติดยาเสพติดไปรักษาที่โรงพยาบาล รวมทั้งอบรมบ่มนิสัยให้เยาวชนในหมู่บ้านทำตัวให้ห่างไกลจากยาเสพติด ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่ป่วน ธิมาวงศ์ ได้กล่าวว่า "ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านที่พบเห็นหรือรู้ว่าวัยรุ่นคนใดติดยา เขาจะช่วยเหลือโดยไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ จะไม่มีการคิดว่าเป็นลูกเค้าเหล่าใคร ถือว่าวัยรุ่นทุกคนล้วนเป็นบุตรหลานของตนเองทั้งสิ้นที่จะต้องช่วยกันดูแล และให้การช่วยเหลืออย่างเต็มที่"

5. ปัญหาป่าชุมชนถูกรัฐประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา

ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านห้วยน้ำและชาวตำบลศิลาแลงล้วนได้รับบทเรียนจากการที่ป่าหายเนื่องจากการทำลายของคนด้วยกันเอง ทำให้ชุมชนในอดีตประมาณปี พ.ศ. 2508-2510 ไม่มีน้ำทำนา ชาวบ้านตระหนักดีถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าและน้ำ เพราะน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำไร่นาของชาวบ้าน การที่แหล่งน้ำจะอุดมสมบูรณ์ได้นั้นต้องอาศัยป่า ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในการแก้ปัญหาร่วมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 คือ การตั้งขบวนองค์กรชาวบ้าน อาสาสมัครรักษาป่าในรูปแบบ คณะกรรมการรักษาป่าไม้และต้นน้ำลำธาร ร่วมกัน ของผู้คนทั้งตำบลในศิลาแลงขึ้น จนเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ในปี 2528 โดยขอความร่วมมือจากทุกหมู่บ้าน ห้ามชาวบ้านขึ้นไปทำไร่เลื่อนลอย ให้ลงมาทำไร่ในที่ดอนทางตอนล่างพร้อมกันเขตป่าต้นน้ำตอนบน ปลดปล่อยป่าไม้พื้นตัวปรับสภาพตนเองโดยไม่ต้องปลูกป่าขึ้นใหม่ ในขณะเดียวกันก็ตั้งคณะกรรมการตรวจป่าขึ้น เพื่อลาดตระเวนตรวจป่าโดยแบ่งออกเป็น 2 สาย และทุกคนในหมู่บ้านก็คอยเป็นหูเป็นตาช่วยกันดูแลรักษาผืนป่าให้พื้นตัวกลับมาอีกครั้ง จนมีคำกล่าวกันในหมู่บ้านว่า “เรื่องของไม้ เรื่องของการเดินตรวจป่าเป็นเรื่องของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะทอผ้า เย็บผ้า หารายได้เสริม ช่วยกันทำนาทำไร่ แต่ทุกคนก็เป็นหูเป็นตาดูแลรักษาป่า”

ภายในช่วงเวลา 10 ปี ป่าไม้ไม่ได้ถูกรบกวน มีเวลาได้พักฟื้น ผืนป่าของชุมชนศิลาแลงได้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง สายน้ำขุนไหลหลากหล่อเลี้ยงทุกชีวิตในบ้านห้วยน้ำและชาวตำบลศิลาแลงอย่างพอเพียง แต่ชาวบ้านก็ชื่นชมผลงานของตนเองได้ไม่นาน ในประมาณปี พ.ศ. 2533 รัฐได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคาทับพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาจำนวน 10,125 ไร่ เสมือนหนึ่งว่ารัฐได้เข้าไปบุกรุกแย่งชิงทรัพยากรป่าและที่ดินทำกินของราษฎร ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านอย่างรุนแรงของชุมชน เกิดการรวมตัวขององค์กรรักษาป่าชุมชนในลักษณะเครือข่ายขึ้นภายในตำบล เพื่อดูแลรักษาป่าที่พวกเขาเคยดูแลเช่นที่เคยปฏิบัติมา การสร้างพลังให้เพียงพอต่อการต่อต้านอำนาจรัฐให้ได้ ชาวบ้านห้วยน้ำและทุกหมู่บ้านในชุมชนศิลาแลงจึงต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ นอกชุมชน เพื่อขอความร่วมมือในการสร้างเสริมพลังเพื่อต่อรองับการรุกรานจากนโยบายของรัฐอยู่อย่างเต็มที่ ในขณะที่ผู้วิจัยกำลังทำการศึกษาอยู่ในหมู่บ้าน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นางอำไพอุตตารธรรม	รหัส 3922316
วัน เดือน ปีเกิด	1 ตุลาคม 2501	
ที่อยู่ปัจจุบัน	6 หมู่ที่ 1 ตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่	
การฝึกอบรม	พ.ศ. 2536 หลักสูตรการศึกษาพิเศษพุทธศักราช 2517	
วุฒิการศึกษา	พ. ศ. 2522 การศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ พ. ศ. 2524 มัธยมศึกษาปีที่ 5 วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ พ. ศ. 2526 ประกาศนียบัตรการการศึกษาระดับสูง(ป.กศ.สูง) วิทยาลัยครูเชียงใหม่ พ. ศ. 2528 ครุศาสตรบัณฑิต (คบ.) วิทยาลัยครูเชียงใหม่	
ประสบการณ์ทำงาน	พ.ศ. 2528 อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนดงเจนวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พ.ศ. 2530 อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2534 อาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนกาวิละอนุกุล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2542 อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนกาวิละอนุกุล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	